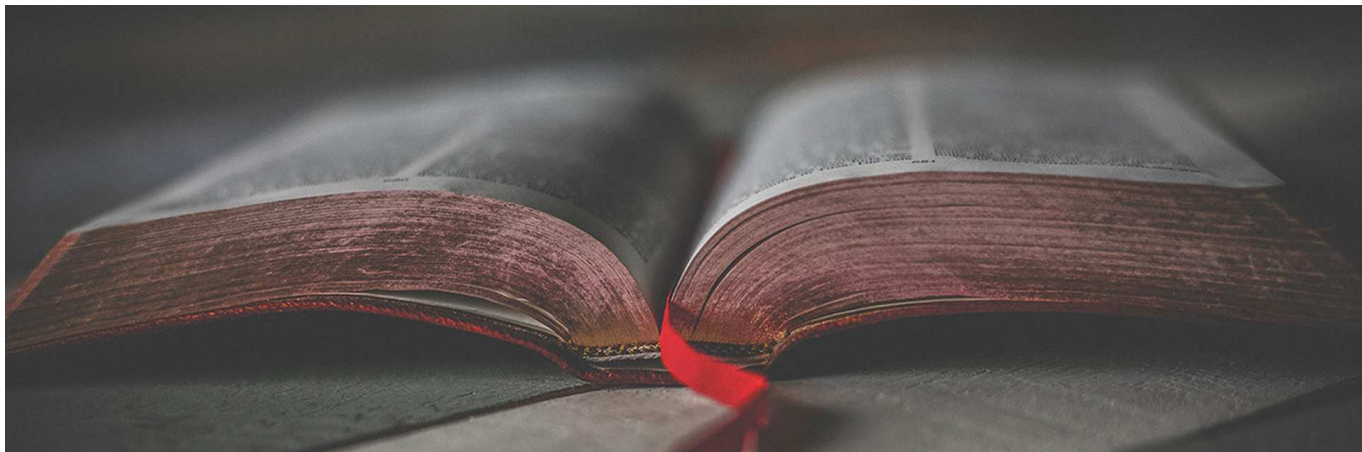

Mendel Gdański Marii Konopnickiej jako głos pisarki w sprawie antysemityzmu

- [Wprowadzenie](#)
- [Przeczytaj](#)
- [Audiobook](#)
- [Audiobook](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Maria Konopnicka, *Mendel Gdański*, (fragmenty).

An open book with a red bookmark is shown in the background. The text is overlaid on a dark rectangular box.

Mendel Gdański Marii Konopnickiej jako głos pisarki w sprawie antysemityzmu

Źródło: Pixabay, domena publiczna.

W jaki sposób polscy pisarze pozytywiści reagowali na narastającą w ówczesnym społeczeństwie wrogość wobec Żydów? W czym upatrywali jej źródła? Czy próbowali wpłynąć na obserwowane przez siebie postawy społeczne?

Mendel Gdański to jeden z bardziej znanych utworów Marii Konopnickiej, który zgodnie z pozytywistyczną ideą praktycznej naprawy społeczeństwa, porusza problem asymilacji Żydów i antysemityzmu. Była to próba analizy przyczyn nastrojów antysemickich i spojrzenia na problem z perspektywy poszkodowanych. Środowiska pozytywistyczne, zabierając głos w tej kwestii, starały się przybliżyć polskiej społeczności żydowską kulturę, a następnie sformułować argumentację obalającą krzywdzące opinie.

Twoje cele

- Poznasz stanowisko Marii Konopnickiej w kwestii żydowskiej, analizując fragment jej noweli *Mendel Gdański*.
- Prześledzisz, jak Konopnicka poprzez kreacje bohaterów wrogo nastawionych do Żydów potępia głupotę i opartą na przesądach nienawiść.
- Określisz znaczenie tego utworu dla propagowania postawy poszanowania wobec odmienności kulturowej i religijnej.

Przeczytaj

Nowela Marii Konopnickiej, pochodząca z 1890 roku i wpisująca się swoją tematyką i poetyką w epokę pozytywizmu, jako główny temat obiera problem społeczności żydowskiej i jest reakcją pisarki na tendencje antysemickie, intensyfikujące się wówczas – pod koniec XIX wieku – w trzech zaborach.

Temat Żydów był jednym z tzw. wielkich tematów pozytywistycznych. Twórcy sięgali po niego podobnie często, jak poruszali problematykę kobiet, dziecka, nierówności społecznych czy miasta.

Dzieło Konopnickiej opowiada o tytułowym Mendlu, Żydzie mieszkającym w Warszawie, który mierzy się z nastrojami antysemickimi, co doprowadza go do zniechęcenia wobec Warszawy, a także ukazuje bezradność człowieka wobec uprzedzeń i dyskryminacji.

Konopnicka, pochylając się nad człowiekiem, indywidualizując swojego bohatera, a zwłaszcza czyniąc nim przedstawiciela mniejszości, wpisuje się w założenia programowe pozytywistycznej twórczości.

((Maria Konopnicka

Mendel Gdański

Nagranie dostępne pod adresem <https://zpe.gov.pl/a/D3NzxFLbA>

Nagranie dźwiękowe zawierające fragment noweli *Mendel Gdański*.

– Podobno Żydów mają bić – rzekł tłusty zegarmistrz kiwając nogą w wyciętym trzewiku z błyszczącą stalową sprzączką. Stary Mendel zamrugał kilka razy nerwowo, koło ust przebiegło mu nagłe drgnięcie. [...]

– Nu, za co uni mają wszystkich Żydów bić?

– A za cóż by? – odrzucił swobodnie zegarmistrz. – Za to, że Żydy!

– Nu – rzekł Mendel mrużąc siwe oczy – a czemu uni do lasa nie idą i nie biją brzeziny za to, że brzezina, albo jedliny za to, że jedlina?...

– Ha! Ha! – rozśmiał się zegarmistrz – każdy Żyd ma swoje wykręty! Przecież ta jedlina i ta brzezina to nasze, w naszym lesie, z naszego gruntu wyrosła!

Mendel aż się zachłysnął, tak mu odpowiedź na usta nagle wykypiała.

Pochylił się nieco ku zegarmistrzowi i głęboko zająrzał mu w oczy.

– Nu, a ja z czego wyrósł? A ja z jakiego gruntu wyrósł? [...] Znów się pochylił i trząsł chudymi rękami przed błyszczącą twarzą zegarmistrza.

– Nu, to takie ręce są, co ten chleb i te wode próżno do gęby nie nosiły! To takie ręce są, co się pokrzywiły od noża, od obcęgów, od śruby, od młota. Nu, ja nimi zapłacił za każdy kęs chleba i za każdy kubek wody, co ja tu zjadł i wypił. Ja jeszcze i te oczy przyłożył, co już dobrze patrzeć nie chcą, tego grzbietu, co nie chce już prosty być, i te nogi, co nie chcą mnie już nosić!

Zegarmistrz słuchał obojętnie, bawiąc się [dewizką](#). [...]

– Tak się to mówi – odparł dyplomatycznie [...] – ale Żyd zawsze Żydem!...

Nowe iskry zagorzały w oczach starego introligatora.

– Nu, a czym un ma być? Niemcem ma być? Francuzem ma być?... Może un koniem ma być? No, bo psem to un już dawno się zrobił, to un już jest!

– Nie o to chodzi! – rzekł patetycznie zegarmistrz. – Chodzi o to, żeby nie był on obcym!...

– O to chodzi? – odparł Żyd przechylając się w tył i cofając łokcie. – Nu, to niech mi tak od razu pan dobrodziej powiada! To jest mądre słowo! [...] Na co un obcy ma być, na co ma obcym się robić, kiedy un i tak swój? Pan dobrodziej myśli, co jak deszcz pada, to un Żyda nie moczy, bo Żyd obcy? [...] I wiatr jego nie ominie, i deszcz jego nie ominie! Patrz pan dobrodziej na moje włosy, na moje brode... Uny siwe są, uny białe są... Co to znaczy? To znaczy, co uny dużo rzeczy widziały i dużo rzeczy pamiętają. To ja panu dobrodziejowi powiem, co une widziały wielgie ognie i wielgi pożar, i wielgie pioruny na to miasto bić, a tego, coby je od te ognie i od ten pożar, i od te pioruny Żydy były uwolnione, to uny tego nie widziały! Nu, a jak noc jest na miasto, to una i na Żydów jest, to i na Żydów wtedy nie ma słońce! [...] Odwrócił się bokiem i spojrzał za siebie w okno.

– Mój panie Mendel! – rzekł zegarmistrz tonem wyższości. – Gada się

to tak i owak, ale każdy Żyd byle pieniądze miał...

Stary introligator nie dał mu dokończyć, ale podniósłszy rękę trząsł nią, jak by się od natrętnego owadu opędzał.

– Niech mi pan dobrodziej nie powie te mowe! To jest mowe od wszystkie głupie ludzie. Jakby Żydowi pieniądz za wszystko miał być, toby jemu Pan Bóg od razu kieszeń w skórę zrobił, abo i dwie. A jak jemu Pan Bóg kieszeń w skórę nie zrobił, nu, to na to, że Żydowi pieniądz tyle ma być, co i każdemu.

– Ma być! – zawołał triumfalnie zegarmistrz podnosząc tłusty podbródek i muskając się po nim. – Ale nie jest! W tym sęk, że nie jest... [...] W teorii zresztą – dodał poważniej – masz pan słuszność. Ale w praktyce inaczej to się okazuje. Was, Żydów, lęgnie się jak tej szarańczy, a zawsze to żywioł cudzy...

Stary introligator znów zamrugnął nerwowo razy kilka i znów siwe swoje oczy w połowie rzęsami przysłonił. [...]

– Pan dobrodziej wie, jak ja się nazywam? Nu, ja się nazywam Mendel Gdański. [...] Nu, co un jest ten Mendel Gdański? Un Żyd jest, w to miasto urodzony jest, w to miasto un żyje, ze swojej pracy, w to miasto ma grób ojca swego i matki swojej, i żony swojej, i córki swojej. Un i sam w to miasto kości swoje położy. [...] Nu, z przeproszeniem pana dobrodzieja, kto to powiadał, co Żydów mają bić? [...]

Zegarmistrz, zbity nieco z tropu poprzednimi wywodami Żyda, natychmiast uczuł swoją przewagę.

– Powiadają... – bąknął niedbale, wydymając wargi.

– Nu, kto powiada? – pytał Żyd, a oczy już z aksamitnych stawały się ostre, kłujące.

– Ludzie powiadają... – bąknął tym samym tonem zegarmistrz. Stary Żyd odskoczył nagle na dwa kroki ze zwinnością, której by się nikt w nim nie domyślał. Wzrok jego pałał, wargi parskwały, głowę postawił jak kozieł. [...]

– Pan dobrodziej się myli – rzekł. – Ludzie tego nie powiadają. To powiada wódka, to powiada szynk, to powiada złość i głupota, to powiada zły wiatr, co wieje.

Słownik

dewizka

łańcuszek do zegarka kieszonkowego

język ezopowy

jest to sposób formułowania wypowiedzi, przy którym treści nie są wypowiedziane bezpośrednio, lecz występują pod osłoną np. alegorii, symbolu, wieloznacznej fabuły; nazwa pochodzi od imienia greckiego bajkopisarza Ezopa, który jako pierwszy sięgał po tego rodzaju poetykę niedopowiedzeń

Audiobook

Konstruowanie pracy na temat:

Odczytując fragment *Mendla Gdańskiego* Marii Konopnickiej oraz odwołując się do całości utworu, przedstaw nowelę jako głos pisarki w sprawie antysemityzmu. Zwróć uwagę na przyczyny zjawiska oraz argumentację bohaterów.

Polecenie 1

Interpretacja utworu Marii Konopnickiej niemożliwa jest bez osadzenia jej w kontekście epoki. Przypomnij sobie najważniejsze postulaty literackie okresu pozytywizmu oraz tematy, których podejmowano się najczęściej. Wypisz te, które twoim zdaniem będą najbardziej przydatne.

Dla zainteresowanych

[Polskie programy pozytywistyczne. Filozofia pozytywizmu](#)

Polecenie 2

Wyjaśnij kontekst historyczny pogłębiającego się zjawiska antysemityzmu.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PKdREV7LW>

Analiza tematu

Przypominam sobie pojęcie antysemityzmu oraz rolę, jaką ten problem odegrał w polskiej literaturze, zwłaszcza w okresie pozytywizmu. Interpretuję określenie „głos w sprawie” jako wzięcie udziału w dyskusji, wyrażenie opinii. Realizując powyższy temat, powinienem więc ustalić stanowisko Konopnickiej w kwestii żydowskiej. Ponieważ autorka prezentuje swoje intencje nie bezpośrednio, lecz poprzez elementy świata przedstawionego w noweli, zwracam uwagę na:

- kreacje bohaterów, emocje, jakie mogą wzbudzać w czytelniku ich zachowania (zarówno we fragmencie, jak i w całym utworze);
- rodzaj, logikę zastosowanych przez nich argumentów (fragment);
- przyczyny i skutki antysemickich postaw przedstawionych w utworze.

Wstęp

Wyjaśniam kontekst historyczny problemu podjętego przez pisarkę.

Po powstaniu styczniowym zaczęła narastać, zwłaszcza w Królestwie Polskim, wrogość wobec Żydów podsycana przez władze rosyjskie. Na apel środowisk pozytywistycznych powstają utwory podejmujące próbę analizy przyczyn nastrojów antysemickich i spojrzenia na problem z perspektywy poszkodowanych. Do takich właśnie tekstów należy Mendel Gdański Marii Konopnickiej.

Rozwinięcie

Krok 1.

Przedstawiam bohaterów noweli oraz zarysowaną w niej sytuację.

Tytułowa postać utworu to stary Żyd, introligator, od ponad ćwierćwiecza mieszkający i pracujący w jednej z uboższych dzielnic Warszawy. W noweli pojawiają się jeszcze inni mieszkańcy ulicy – zegarmistrz, sąsiadka, studenci. Mendel nie ma rodziny poza osieroconym wnukiem, Jakubem. Z nauk udzielanych chłopcu przez dziadka wynika, że introligator to doświadczony, mądry i uczciwy człowiek, przywiązany do miasta, w którym żyje. Mendel wpaja także wnukowi przekonanie, że nie powinien wstydzić się swego pochodzenia, lecz niepokoją go przykre przeżycia, które stały się udziałem małego Kubusia. Jednak w otoczeniu introligatora są też ludzie uczynni i życzliwi, co pozwala mu wierzyć, iż niemiła przygoda dziecka to incydent bez znaczenia.

Akcja noweli rozgrywa się w ciągu dwóch dni, a jej kulminację stanowią antyżydowskie zamieszki, których ofiarą pada mały Kubuś. Opisanie tego zdarzenia i towarzyszących mu okoliczności daje autorce możliwość zaprezentowania różnych zachowań i postaw

ludzkich. W dniu poprzedzającym dramatyczne wypadki ma miejsce interesująca dyskusja między tytułowym bohaterem a zegarmistrzem.

Krok 2.

Analizuję podany fragment utworu. Charakteryzuję reakcje postaci, sposoby argumentowania.

Rozmowa została zainicjowana przez zegarmistrza nowiną o szykujących się atakach miejskiego motłochu na Żydów. W tej części Mendla Gdańskiego Konopnicka po mistrzowsku buduje portrety dwóch osób za pomocą nie tylko dialogu, ale również narracji koncentrującej się na mowie ciała, gestykulacji i tonacji głosu.

Zegarmistrz na początku mówi „swobodnie”, śmieje się z przykładów introligatora. Zbity z tropu odpowiada „dyplomatycznie” lub „niedbale wydymając wargi”, unika patrzenia prosto w oczy, bawiąc się dewizką albo spoglądając w okno. Takie reakcje nie budzą sympatii czytelnika, wskazują na nieszczerłość. Zegarmistrz okazuje też pogardę i lekceważenie wobec rozmówcy, mówiąc „tonem wyższości” lub „triumfalnie [...] podnosząc tłusty podbródek”. Tego typu narracyjne zabiegi służą wywołaniu niechęci do wypowiedzianych przez niego kwestii, jakby wyjętych z katalogu antysemitycznych sloganów, np.: „Każdy Żyd ma swoje wykręty!” czy „Żyd zawsze Żydem”. Zegarmistrz przyznaje, że powtarza zasłyszane obiegowe sądy: „Tak to się mówi” czy „Ludzie mówią”. Posługuje się uogólnieniami, wszystkim Żydom przypisując negatywne cechy, np. chciwość: „każdy Żyd byle pieniądze miał...” Nie przyjmuje do wiadomości przywołanych przez Mendla przykładów, faktów, mimo wieloletniej znajomości wciąż uważa go za obcego. Nie potrafi podać logicznego uzasadnienia wygłaszanych opinii, które świadczą przede wszystkim o szowinizmie i bezmyślności akceptującej agresję wobec innych tylko dlatego, że są Żydami.

Zupełnie inaczej autorka zaprezentowała starego introligatora. Opisana przez nią mimika oraz ruchy wskazują na silne wzburzenie. W oczach Mendla zapalają się iskry, mruga nerwowo, a jego usta drgają. To głównie przejaw wywołanego groźną wieścią niepokoju i obawy o los wnuka. Natomiast gwałtowne ruchy rąk i pochylanie się w stronę rozmówcy wskazują na mocne zaangażowanie w dyskusję, która dotyczy przecież żywotnego problemu. Stary Żyd spogląda „głęboko [...] w oczy zegarmistrza”, co świadczy o szczerości. Pod koniec rozmowy spojrzenie Mendla staje się „ostre, kłujące”, a jego postawa – wojownicza, wyraża bowiem sprzeciw wobec usłyszanych przekonań.

Introligator celnie ripostuje, mówi obszerniej i używa języka obrazowego, porównując siebie do drzew wyrosłych na polskim gruncie. Poczucie jedności z Polakami uzasadnia

wspólnymi przeżyciami związanymi z ostatnim powstaniem narodowowyzwoleńczym i jego skutkami, o których wypowiada się w metaforyczny sposób, używając języka ezopowego: „wielgie ognie i wielgi pożar, i wielgie pioruny”. Utożsamia się ze zniewolonymi mieszkańcami miasta, cierpiąc podobnie jak oni z powodu zaborów i popowstaniowych represji: „jak noc jest na miasto, to una i na Żydów jest”. Zdecydowanie odpiera zarzut obcości. Poprzez nazwisko (czy raczej przydomek) podkreśla swoją przynależność do miejsca, gdzie się urodził, a także do społeczności, z którą wiąże go wspólne doświadczenia. Warto wspomnieć, że Konopnicka dla zmylenia cenzury musiała unikać mówienia wprost o Warszawie, dlatego Mendel nazywa się Gdański.

Mendel broni się także przed krzywdzącą opinią przypisującą Żydom kult pieniądza. Powołuje się na własną ciężką pracę i jej skutki – zniszczone zdrowie. Oto cena, jaką zapłacił „za każdy kęs chleba i każdy kubek wody”. Stary Żyd trafnie, dzięki własnej mądrości i doświadczeniu, rozpoznaje przyczyny wrogich dla Izraelitów nastrojów i nieprzychylnego nastawienia zegarmistrza. Jego zdaniem za wyrządzane Żydom krzywdy i niesprawiedliwości odpowiedzialne są „złość i głupota”.

Polszczyzna introligatora pozostawia wiele do życzenia, jest niepoprawna i z pewnością wyróżnia go w środowisku Polaków jako Żyda. Jednak mimo to Mendel potrafi mówić przekonująco. Ożywia swoje wypowiedzi pytaniami, wykrzyknikami oraz konkretnymi przykładami. Jego argumentacja ma w większości charakter racjonalny, choć wygłaszana jest z dużą ekspresją. Dla czytelnika stary Żyd jest postacią wiarygodną, a sympatię, jaką budzi, pogłębiać może również przeżywany przez niego osobisty dramat.

Audiobook

Polecenie 1

Wybierz koncepcję, według której napiszesz tekst argumentacyjny na temat noweli Marii Konopnickiej jako głosu w sprawie pogłębiającego się antysemityzmu. Zastanów się nad tezą, zapisz ją, a następnie zanotuj pięć potwierdzających ją argumentów.

Polecenie 2

Rozważ, w jaki sposób dokonasz argumentacji. Czy punktem wyjścia będzie fragment, cały utwór Konopnickiej, czy może program epoki? Zanotuj swoje pomysły.

Audiobook można wysłuchać pod adresem: <https://zpe.gov.pl/b/PKdREV7LW>

Krok 3.

Odwołuję się do całego utworu. Określam postawę Mendla Gdańskiego i innych postaci.

Mimo że główny bohater noweli potrafi czynem i słowem udowodnić swój patriotyzm, nie uniknie prześladowań. Następnego dnia po rozmowie z zegarmistrzem razem z wnukiem staje się obiektem ataku ogarniętego nienawiścią tłumu. Choć został ostrzeżony przez sąsiadów, nie ucieka, lecz stojąc w oknie razem z wnukiem z godnością przyjmuje napaść. Liczy na to, że widok starca i dziecka powstrzyma rozjuszonych ludzi. W tej wzruszającej scenie stary, schorowany człowiek przypomina biblijnego proroka heroicznie znoszącego cierpienia. Postawa Mendla jest godna podziwu, ale nie chroni go przed rozczarowaniem i utratą poczucia przynależności do warszawskiego społeczeństwa. Niezasłużona krzywda doprowadza introligatora do gorzkiej konkluzji: „nu, u mnie umarło serce do tego miasto”. Powodem szczególnego bólu starego Żyda jest stan Jakuba. Nie chodzi tutaj tylko o ranę od uderzenia kamieniem, ale przede wszystkim o strach, jakiego dziecko doświadcza. Chłopiec nie rozumie, dlaczego ideały dziadka nie znajdują odzwierciedlenia w rzeczywistości, dlaczego jest atakowany, mimo że nie zrobił nic złego. Natomiast Mendel nie potrafi wnukowi wytłumaczyć, że dobro nie zawsze zwycięża.

Losy introligatora mają wymiar tragiczny, lecz choć samotnie przeżywa on klęskę swoich wyobrażeń o świecie i ludziach, nie jest sam w walce z niesprawiedliwością. Konopnicka stawia u jego boku życzliwą i współczującą sąsiadkę, która w dobrej wierze chce za pomocą katolickich symboli (obrazu i krzyża) uchronić Żyda przed atakiem. Ukazuje też dzielnych studentów własną pierśią zasłaniających Mendla i demonstrujących nie tylko gniew, oburzenie, lecz także wstyd za zdziczałych rodaków. Jeden z nich, opisany wcześniej jako nieatrakcyjny, wręcz brzydki, wydaje się w tym

momencie piękny niczym Apollo – w oczach narratora urody człowiekowi dodają niewątpliwie dobroć i szlachetność. Postawa młodzieńców została pokazana jako naturalny ludzki odruch, któremu nie są potrzebne patetyczne hasła czy deklaracje.

Nie bez przyczyny w gronie pozytywnych postaci pojawili się studenci – przedstawiciele inteligencji. Wykształcenie, zdobywanie wiedzy mogą zapobiec nietolerancji i nienawiści wobec innych ras, narodów czy kultur. Rozumie tę prawdę także Mendel, zachęcając wnuka do nauki. Wartością równie ważną jak wiedza jest miłosierdzie, miłość bliźniego, czego symbolem jest postawa sąsiadki.

Wnioski

Podsumowuję swoje wywody, formułuję uogólnienia.

Konopnicka zdecydowanie protestuje przeciwko antysemickim postawom oraz towarzyszącym im aktom nieuzasadnionej agresji. Poprzez kreacje bohaterów wrogo nastawionych do Żydów potępia głupotę i prymitywną, opartą na przesadach nienawiść, która popycha motłoch do prześladowania niewinnych ludzi. Natomiast propaguje postawy poszanowania wobec odmienności kulturowej czy religijnej oraz zaangażowania w obronę pokrzywdzonych. Swoje intencje realizuje w podanym fragmencie noweli, konfrontując przeciwstawne poglądy, obnażając słabość jednych i akcentując siłę drugich.

Konopnicka nie ogranicza się tylko do ujawniania swoich przekonań na temat stosunków polsko-żydowskich. Stara się również dotrzeć do przyczyn niepokojących zjawisk. Tkwią one w niewiedzy i widocznych na zewnątrz różnicach (religijnych symbolach, rytuałach, języku) między obiema nacjami. Najistotniejszym jednak powodem niechęci w stosunku do Izraelitów jest utrwalony w świadomości Polaków stereotyp myślowy, według którego Żyd to chciwy, podejrzliwy i sprytny handlarz albo lichwiarz. Skutki takiego schematycznego postrzegania starozakonnych to strach przed nimi oraz nienawiść. Obaleniu tego stereotypu służy w noweli wizerunek Mendla; przejmujący portret psychologiczny prostego rzemieślnika obdarzonego godnością i mądrością wynikającą z doświadczeń życiowych. Pisarka skłoniła czytelnika do spojrzenia na problem antysemityzmu oczyma jednostki, przez pryzmat jej osobistych przeżyć i tragedii.

Polecenie 3

Wyjaśnij przyczyny postawy Mendla Gdańskiego.

POSTAWA	PRZYCZYNA

Ćwiczenie 1

Zaznacz konwencję, w której Konopnicka dokonała obrazowania w noweli *Mendel Gdański*.

☐ oniryczna

☐ realistyczna

☐ fantastyczna

Ćwiczenie 2

Wypisz cechy wskazanej przez siebie konwencji. To może wspomóc proces twojej pracy nad tekstem.

Dla nauczyciela

Autor: Anna Grabarczyk

Przedmiot: Język polski

Temat: *Mendel Gdański* Marii Konopnickiej jako głos pisarki w sprawie antysemityzmu

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

1) rozumie podstawy periodyzacji literatury, sytuuje utwory literackie w poszczególnych okresach: starożytność, średniowiecze, renesans, barok, oświecenie, romantyzm, pozytywizm, Młoda Polska, dwudziestolecie międzywojenne, literatura wojny i okupacji, literatura lat 1945–1989 krajowa i emigracyjna, literatura po 1989 r.;

2) rozpoznaje konwencje literackie i określa ich cechy w utworach (fantastyczną, symboliczną, mimetyczną, realistyczną, naturalistyczną, groteskową);

10) rozpoznaje w utworze sposoby kreowania: świata przedstawionego (fabuły, bohaterów, akcji, wątków, motywów), narracji, sytuacji lirycznej; interpretuje je i wartościuje;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

16) rozpoznaje obecne w utworach literackich wartości uniwersalne i narodowe; określa ich rolę i związek z problematyką utworu oraz znaczenie dla budowania własnego systemu wartości.

III. Tworzenie wypowiedzi.

1. Elementy retoryki. Uczeń:

1) formułuje tezy i argumenty w wypowiedzi ustnej i pisemnej przy użyciu odpowiednich konstrukcji składniowych;

2. Mówienie i pisanie. Uczeń:

1) zgadza się z cudzymi poglądami lub polemizuje z nimi, rzeczowo uzasadniając własne zdanie;

4) zgodnie z normami formułuje pytania, odpowiedzi, oceny, redaguje informacje, uzasadnienia, komentarze, głos w dyskusji;

6) tworzy spójne wypowiedzi w następujących formach gatunkowych: wypowiedź o charakterze argumentacyjnym, referat, szkic interpretacyjny, szkic krytyczny, definicja, hasło encyklopedyczne, notatka syntetyzująca;

10) w interpretacji przedstawia propozycję odczytania tekstu, formułuje argumenty na podstawie tekstu oraz znanych kontekstów, w tym własnego doświadczenia, przeprowadza logiczny wywód służący uprawomocnieniu formułowanych sądów;

11) stosuje zasady poprawności językowej i stylistycznej w tworzeniu własnego tekstu; potrafi weryfikować własne decyzje poprawnościowe;

12) wykorzystuje wiedzę o języku w pracy redakcyjnej nad tekstem własnym, dokonuje korekty tekstu własnego, stosuje kryteria poprawności językowej.

IV. Samokształcenie.

9. wykorzystuje multimedialne źródła informacji oraz dokonuje ich krytycznej oceny;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje obywatelskie;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej;
- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji.

Cele operacyjne. Uczeń:

- pozna stanowisko Marii Konopnickiej w kwestii żydowskiej, analizując fragment jej noweli *Mendel Gdański*;

- prześledzi, jak Konopnicka poprzez kreacje bohaterów wrogo nastawionych do Żydów potępia głupotę i opartą na przesądach nienawiść;
- określi znaczenie tego utworu dla propagowania postawy poszanowania wobec odmienności kulturowej i religijnej.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera;
- dyskusja;
- mapa myśli.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. Nauczyciel prosi uczniów o zastanowienie się, czym jest antysemityzm i w jaki sposób może się przejawiać.
2. Uczniowie zapoznają się z tekstem Marii Konopnickiej *Mendel Gdański*.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy interaktywnej albo przy użyciu rzutnika temat lekcji. Następnie wprowadza w niego uczniów, nawiązując do zagadnień opisanych w sekcji „Wprowadzenie”. Wspólne omówienie celów lekcji.
2. Uczniowie przygotowują na tablicy mapę myśli związaną z antysemityzmem. Chętna osoba omawia gotową mapę.

Faza realizacyjna:

1. Uczniowie dzielą się na 4-osobowe grupy i postępują według ustalonego trybu pracy:
 - Wstępne rozpoznanie. Określenie czasu, miejsca, akcji, krótka charakterystyka bohaterów.
 - Określenie tematyki i problematyki utworu.
 - Omówienie głównych wydarzeń.
 - Wskazanie realizacji problematyki antysemityzmu w utworze.Nauczyciel może wyznaczyć zdolnego ucznia do pomocy określonej grupie lub grupom uczniów (ekspert).
2. Nauczyciel przechodzi do sekcji „Audiobook”. Uczniowie indywidualnie pracują nad odpowiedziami do poleceń 1 i 2. Następnie na forum klasy nauczyciel prezentuje materiał multimedialny, z którego uczniowie w parach przygotowują notatkę z najważniejszymi informacjami z audiobooka

Faza podsumowująca:

1. Uczniowie w parach rozwiązują ćwiczenia i polecenia zawarte w drugiej sekcji „Audiobook”. Następnie, aby uzasadnić poprawność rozwiązań, omawiają je w większych grupach, przygotowując spójną argumentację, którą zaprezentują na forum klasy. Po wyznaczonym czasie następuje wspólne omówienie zadań.

Praca domowa:

1. Odczytując fragment *Mendla Gdańskiego* Marii Konopnickiej oraz odwołując się do całości utworu, przedstaw nowelę jako głos pisarki w sprawie antysemityzmu. Zwróć uwagę na przyczyny zjawiska oraz argumentację bohaterów.

Materiały pomocnicze:

- Aleksander Świętochowski, *Programy i dyskusje literackie okresu pozytywizmu*, oprac. J. Kulczycka-Saloni, Wrocław 1985.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą wykorzystać multimedium „Audiobook” do przygotowania się do lekcji powtórkowej.